

LITTERATUR SOM SOSIAL DIAGNOSE –
IFØLGE NORSK PROSA I
70- OG 80-ÅRENE

ELŻBIETA WOJCIECHOWSKA

20 år i et lands litteraturhistorie er en kort periode sett mot bakgrunn av en litterær tradisjon på et par hundre år, men det viser seg å være en lang tid når man fra vårt ståsted – karakterisert ved utilstrekkelig distanse – skal vinne oversikt over tidsrommet som var preget av tematisk, ideologisk og estetisk mangfoldighet. I det følgende har jeg til hensikt å tegne et generelt bilde av de to desenniene m.h.t. hovedtendenser og sentrale forfatterskap. Formuleringen av temaet forutsetter at litteraturens forhold til den sosiale virkeligheten blir stilt i fokus. M.a.o. skal det forsøkes å svare på spørsmålene om/hvorvidt/hvordan den norske litteraturen i den ovennevnte perioden klarte / var i stand til / hadde til hensikt å forholde seg til politiske og sosiale sammenhenger som preget tiden.

Ved å stille slike spørsmål går jeg ut fra at kunsten og dermed litteraturen er en tolkning av virkeligheten, like fullt når sosial- eller sosialistisk realisme mer eller mindre dogmatisk krever en gjenspeiling av realiteten og når postmodernistene dyrker kunsten med stor K og vil ha den selvreferensiell.

Når en skal granske et lands litteratur i tidsrommet på 20 år, er det nødvendig å klarlegge om perioden kan betraktes som en særskilt epoke i litteraturhistorien. I dette tilfelle må man i tillegg bestemme om det kan settes grenser mellom 70- og 80-årene, altså man må avgjøre om relasjonen mellom de to desenniene karakteriseres av brudd eller kontinuitet.

Nå er 70-årene kommet såpass langt på avstand at de kan betraktes som en periode for seg og man kan t.o.m. våge påstanden at de på mange måter, først og fremst idémessig og estetisk, betegner et brudd med den foregående epoken i norsk litteratur. Hva 80-årene angår er distansen betydelig mindre og da må spørsmålet etter brudd eller kontinuitet besvares med både – og.

Generelt sett er de skjellsettende faktorene mellom periodene av sosial og politisk natur og i videre konsekvens av ideologisk og estetisk art. Av de sosiale faktorene er endringene i samfunnsstrukturen og generasjonsforholdene temmelig viktige i denne sammenheng. En av de ledende litteraturkritikere, Øystein Rotttem, fastslår i sin karakteristikk av 70-åra at:

„Dette tiårets litteratur kan (...) bare forstås på bakgrunn av framveksten av de nye radikalisererte mellomlagene. Endringene i litteraturen kan likeledes bare analyseres i sammenheng med de endringer som har skjedd i den samfunnsmessige stillingen til de sjikt det her er tale om”¹.

70-årenes særegenhet i den nyere norske litteraturhistorie henger sammen med generasjonsskiftet som inntraff i det norske litterære liv omkring 1965. Offentlig fikk det uttrykk i Profil-gruppens litterære opprør som ble rettet mot den borgerlige litteraturens psykologisk-realistiske tradisjon. I begynnelsen utspilte opprøret seg på modernismens premisser for så mot slutten av 60-årene å legges om til oppgjøret med modernismen på vegne av virkeligheten. Denne dreining mot virkeligheten ble utvilsomt bevirket av politiske konjunkturer. „Profilistene” kommer nå med kravet om „politisk” litteratur med „politisk” innhold og „politisk” bevisstgjørende funksjon med sikte på å avsløre undertrykkingsmekanismene og kjempe for et nytt og bedre samfunn. Profil-opprørets politiske fase forberedte grunnen for AKP(m-l)s bevisste og offensive kulturpolitikk og dets dogmatiske og samtidig naive estetikk i form av sosialistisk realisme. Det er ikke forunderlig at vi finner samme navn blant Profil-gruppens og AKP’s medlemmer som f.eks. **Dag Solstad, Tor Obrestad, Espen Haavardsholm.**

Man kan våge påstanden at 70- og t.o.m. 80-årenes litterære prosjekter har sine ansatser i Profil-gruppens litterære opprør. Jeg mener her både den modernistiske tradisjon, som ble grunnfestet i opprørets første fase, og det senere kravet om politisk engasjert, virkelighetsnær litteratur. Begge tendenser måtte den samtidige generasjonen og dens etterfølgere forholde seg til enten i form av videreføring eller av distansering.

Den nye forfattergenerasjonen som Profil-gruppen og AKP(m-l) uttalte seg på vegne av, oppnådde snart en dominerende stilling innenfor

¹ Øystein Rotttem, *Fantasiens tiår*, Oslo 1990, s. 27.

den kulturelle og litterære institusjon. De fleste unge forfatterne ble rekruttert fra mellomlagene, det nye sosiale sjiktet som var produkt av velstandsutviklingen under sosialdemokratiets regi i tiden etter annen verdenskrig. Det spesielle ved denne nye generasjon var at den stilte spørsmålsteget ved vekstideologien og den borgerlige parlamentarismen men samtidig forsynte seg med selvfølghet med forbrukersamfunnets materielle goder. Den ambivalente holdningen til samfunnsutviklingen preget av både motstand og aksept og den manglende identifikasjon med velferdsstatens ideologi avfødte en fremmedfølelse som ga seg utslag både i det „modernistiske opprøret” i midten av 60-åra og i den senere dreining mot (den sosiale) virkeligheten og kravet om politisk engasjement.

Den økte sosiale mobiliteten og de sosiale endringene som de nye mellomlagene var resultatet av, forårsaket dessuten en identitetskrise og leting etter ny sosial og verdimesseig forankring og etter en ny identitet. På det politiske plan tilbød de antiautoritære ideologiene seg som symbol på sosial tilhørighet. Marxist-leninisme, feminisme og populisme var de dominerende ideologiske strømningene i 70-åra og de satte preg på kulturdebatt, kunst og litteratur i Norge på denne tid. Etter Øystein Rottum knyttet disse ideologiene hver for seg sin utopi til tre abstrakte men veridibeledede idéer: Arbeideren, Kvinnen og Lokalsamfunnet, som liksom skulle stå inne for muligheten av forandring, av en ny sammenheng². 70-årenes norske litteratur tematiserer de venstreradikale mellomlagenes utopiske lengsler i form av arbeiderlitteratur, kvinnelitteratur og regionallitteratur.

Hver av retningene hadde sin egen – om enn ikke selvutarbeidede – estetikk som på en side knyttet an til den tradisjonelle realisme og på den annen side hadde sine røtter i modernisme. Den estetiske differensen åpenbarte seg allerede blant Profil-gruppens tilhengere i to forskjellige holdninger til litteraturens sosiale rolle. Ifølge den første skulle litteraturens sosiale funksjon realiseres gjennom en ensidig presentasjon av den marxistiske læren om klassekamp og av patentløsningene på samfunnsproblemer, og gjennom arbeiderklassens politiske bevisstgjøring. Talsmenn for den motsatte oppfatning så litteraturens sosiale rolle i framstillingen av subjektive og individuelle livserfaringer fra det kapitalistiske samfunn. Denne heterogene forståelsen av litteraturens samfunnsmessige oppgave demonstrerte seg estetisk i sosialrealisme, sosialistisk realisme og sosialmodernisme.

De ovennevnte strømningene – arbeiderlitteratur, kvinnelitteratur og regionallitteratur – hadde også hver sin topikk som ellers i mange hen-

² op.cit., s. 31f.

seender var felles for hele generasjonen og hang sammen med dens erfaringsbakgrunn. Til denne felles tematikken, som riktignok ble reflektert på forskjellig vis hører autoritets- og frigjøringsproblemet, bevisstgjøringsproblematikken, forholdet til folket/arbeiderklassen og rolle- og identitetsproblematikken. Det vitner om 70-årenes tematiske og estetiske mangfoldighet til tross for bebreidelsene om ensrettethet, fantasiløshet og dogmatisme.

Både tematisk og idémessig danner **Dag Solstads** roman „**Arild Asnes 1970**” (1971) en passende innfallsport til 70-årene. Den tematiserer den frie uavhengige intellektuelles situasjon i det borgerlige samfunn. Hovedheltens eksistensielle krise overvinnes gjennom at han bryter isolasjonen innenfra og velger politisk engasjement ved å slutte seg til AKP(m-l). I en større politisk sammenheng finner han en ny identitet og ny mening. Romanen skildrer Arild Asnes' bevisstgjøringsprosess i form av en omvendelse og introduserer på den måten en rekke „omvendelsesromaner” som er typiske for perioden. Det viste seg med årene at romanens tema skulle være gjennomgangsmotivet i hele forfatterskapet til Dag Solstad til tross for hans proklamatoriske tilslutning til den politisk engasjerte litteraturen i 70-årene. Så sent som i 1984 meddelte forfatteren at ”å være en fri, uavhengig intellektuell er en umulig situasjon. Egentlig er alt jeg har skrevet et forsøk på å løse dette dilemmaet”³. Med „Arild Asnes” ble veien åpnet mot en av 70-årenes utopier, nemlig Arbeideren som inkarnasjon av den sårt etterlyste ekthet og autenticitet og dessuten som bæreren av den revolusjonære kraft som et løfte om forandring. Arbeiderlitteraturen hvor Arbeiderutopien kom til uttrykk ble skapt ikke ene og alene under AKPs fane. Riktignok har noen av strømningens fremste representanter, som **Dag Solstad**, **Tor Obrestad**, **Espen Haavardsholm**, også vært partiets medlemmer. De var da også med på å utarbeide den dogmatiske partiestetikken kjent under begrepet sosialistisk realisme, og de bestrebet seg også for å få den realisert. **Dag Solstads** „**Den 25. septemberplassen**” (1974) og hans historiske trilogi „**Svik. Førkrigsår**” (1977), „**Krig 1940**” (1978) og „**Brød og våpen**” (1980), **Tor Obrestads** roman „**Sauda! Streik!**” (1972), **Espen Haavardholms** „**Zink. Sju lesestykker**” (1971) og „**Historiens kraftlinjer**” (1975) kan anses som forsøk på å virkeliggjøre den dogmatiske litteraturmodellen.

Til arbeiderlitteraturen regnes også verk som henter sitt stoff fra arbeidermiljø og skildrer arbeiderklassens liv som et slags ideal hvor positive verdier som ekthet, felleskap og solidaritet understrekes. Ofte er det ikke så enkelt å plassere dem estetisk slik tilfellet er med **Kjartan**

³ op.cit., s. 389.

Fløgstads litterære produksjon. Tematisk sett hører romanene „**Rasmus**” (1974), „**Dalen Portland**” (1977) og „**Fyr og flamme**” (1980) til arbeiderlitteratur i den forstand at arbeidertematikken utgjør et ledd i forfatterens prosjekt om å gripe den sosiale totalitet i overgangsprosessen fra bonde- til industrisamfunnet. Denne prosessen blir av Fløgstad forstått ut fra marxistiske synspunkter. Estetisk sett knytter forfatteren an til forskjellige tradisjoner – sosialrealisme, modernisme, europeisk og latin-amerikansk surrealisme, og hans romaner er en sammenblanding av flere genrer som sosial-realistisk roman, pikaresk roman, fantastisk reiseroman, kriminalroman. Han benytter seg også av ordspill, vitser, dikt og sanger, bruker innslag av B-film-stilen og griper til karnevalstradisjonen. Fløgstads forfatterskap er – slik Erling T. Gjelsvik uttalte det i forbindelse med „Fyr og flamme” – en „demonstrasjon av hvordan en marxistisk verdensanskuelse kan formidles via vidunderlig diktning”⁴. Dessuten uttrykker Fløgstads skildringer av arbeiderklassen en solidaritet med dette miljøet som bygger på dyp innsikt i arbeidernes levevilkår.

Det samme kan sies om **Karsten Alnæs'** proletarroman „**Kjempemell og blå dager**” (1981) som fortsetter arbeidertematikken ut i 80-årene men problematiserer det ambivalente forholdet mellom forfatteren og miljøet som han har forlatt og nå beskriver. Det viser seg i romanens fortellerstruktur i bruken av dobbeltperspektiv.

Flere verk som hører til denne strømmingen kjennetegnes ved idealisme og arbeiderromantikk som ytrer seg i idealiseringen av proletarlivet og -skikkelser og i den utopiske troen på muligheten til forandring som Arbeideren som idé skulle garantere for. Arbeiderlitteraturen handler riktignok om arbeiderne men ble dog skapt av (små)borgerlige intellektuelle ut fra et ståsted som ikke var arbeiderklassens. Den ble neppe lest av arbeidere men først og fremst av de nye mellomlagene. Derfor forteller den mer om de venstreintellektuelles identitetsproblemer enn om arbeiderbevissthet – kanskje med unntak av K. Fløgstads romaner.

Mens arbeiderlitteratur var en litteratur om arbeidere skrevet av intellektuelle og for intellektuelle ble kvinnelitteraturen definert som en litteratur skrevet av kvinner, om kvinner og i begynnelsen hovedsakelig for kvinner – hvorimot feministene ville si „for alle”. Den ble en litteratur for alle i den forstand at det i 70-årene neppe fantes et verk som ikke diskuterte kjønnsrollemønstrene enten som sentral- eller som randproblem.

Kvinnelitteraturen ble skapt ut fra troen på Kvinnen som utopi som i og for seg var „god” og eide en „natur”, visstnok en undertrykt natur,

⁴ Erling T. Gjelsvik, *I fyr og flamme over „Fyr og flamme”*, i: *Vinduet* 4/1980.

som måtte frigjøres og dyrkes og brukes til å sette verdier. I begynnelsen var kvinnelitteraturen nær knyttet til ny-feministisk kvinnebevegelse og var på mange måter en ren brukslitteratur av politisk karakter idet den satte seg som mål å bevisstgjøre kvinner og avsløre undertrykkingsmekanismene i det mannsdominerte samfunnet. Kvinnelitteraturens vesentligste bidrag til 70-årenes politisk engasjerte litteratur ligger i slagordet „Offentliggjør det private!” Denne litteraturen var programmatisk subjektiv i opposisjon til mannssamfunnets objektivitet og rasjonalitet⁵. Hovedtemaet i 70-tallets kvinnelitteratur er kampen for subjektstatus. Klarest kommer det til uttrykk i **Liv Køltzows** romaner „**Hvem bestemmer over Bjørg og Unni?**” (1972) og „**Historien om Eli**” (1975).

Bjørg Vik var i 70-årene mest opptatt av seksualitetens rolle i kvinnens bevisstgjøringsprosess. I novellesamlingen „**Kvinneakvariet**” (1972) blir sex og erotikk skildret som den eneste vei til selvrealisering og den eneste mulige form for opprør mot den etablerte borgerlige familiemodellen. I senere samlinger „**Fortellinger om frihet**” (1975) og „**En håndfull lengsel**” (1979) blir seksualiteten plassert i en bredere sosial sammenheng og skildret som en verdi i seg selv truet av samfunnsstrukturen som er fiendtlig mot menneskelivets følelsesmessige sfære.

Estetisk sett er kvinnelitteraturen beslektet med den kritiske realisme – Rottem omtaler den som „en sein, kvinnelig variant av 1800-tallets kritiske realisme og naturalisme”⁶. I sin fokusering på subjektet holder den stort sett også ved borgerlig individualisme og står med sin oppfatning av individet tilbake for 60-tallsmodernistenes attityderelativisme. En mer utradisjonell holdning til det språklige uttrykk og en vilje til eksperimentering viser seg i **Cecilie Løveids** forfatterskap som tematiserer kvinners forhold til seg selv som kvinne og som et fritt skapende individ („**Most**” – 1972, „**Tenk om isen skulle komme**” – 1974, „**Alltid skyer over Asky**” – 1976, „**Sug**” – 1979). Kvinnelitteraturens fokusering på kjønnsrollemønstrene og dyrking av det kvinnelige i motsetning til maskuline verdier utløste en reaksjon fra mannlig hold. I diskusjon med den kvinnelige kjønnsrollelitteraturen ble det skapt en rekke verk skrevet av mannlige forfattere som reflekterer over kvinne- og selvundertrykkende aspekter ved den tradisjonelle mansrollen, avslører mannsmytene men samtidig forsvarer maskuline verdier og mytologier som identitetsskapende og potensielt anti-borgerlige og anti-kapitalistiske i den politiske sammenheng (det siste gjelder særlig 80-årene). Her må først og fremst

⁵ se: Øystein Rottem, *Tekstens illusjoner og desillusjonstekster – fra 70-tall til 80-tall*, i: Vardøger 16/1985.

⁶ op.cit., s. 24.

Knut Faldbakkens romaner „**Adams dagbok**” (1978) og „**Bryllupsreise**” (1982) nevnes og **Erling T. Gjelsviks** „**Dødt løp**” (1978) og „**Den som lever ved sverd**” (1981).

Den åpne debatten om kjønnsrollemønstret og -verdier mellom kvinnelitteratur og mannsrollelitteratur skrevet av menn var også kvinnelitteraturens og kvinnebevegelsens indre dilemma som ytret seg som konflikt mellom kvinnelige verdier og kampen for likestilling på mannsrollens premisser som resulterte i en „maskulinisering” av kvinnerollen.

70-årenes regionallitteratur ble skapt ut fra populistiske synspunkter og ut fra troen på sin utopi – Lokalsamfunnet. De positive verdiene knyttet til lokalsamfunnet – nærhet, felleskap, stabilitet – skulle stille de rotløse mellomagenes lengsler etter sammenheng, rotfasthet, identitet. Regionallitteraturen fremhever de positive sidene ved lokalsamfunnet i opposisjon til storbysamfunnets fremmedgjøring og ensomhet. Den foreviser tydelige sentimentale, naive og nostalgiske trekk som kommer til syne gjennom avstanden mellom „utopiens ingeniører” – de urbaniserte mellomlagsforfattere og lesere – og „utopiens bærere” – den lokale befolkning. En av regionallitteraturens fornyere på 70-tallet var **Edvard Hoem**. Til tross for sin klare politiske profil som AKP(m-l)s medlem klarte han med „**Anna Lena**” (1971) og „**Kjærleikens ferjereiser**” (1974) å frembringe en spennende diktning som i tematiseringen av individuelle samlivsproblemer og distriktpolitiske konflikter forsøkte å nå frem til en syntese. Ideologisk og estetisk sett er Hoem tydelig Brechtinspirert; han griper også til dokumentarisme og til meta-diktning idet han tematiserer forholdet mellom forfatteren/fortelleren og miljøet han skildrer.

Med generell karakteristikk av 70-tallets tre dominerende litterære strømninger – arbeiderlitteratur, kvinnelitteratur og regionallitteratur – ble hovedlinjene i tiårets norske prosa trukket uten at det gir et fullstendig bilde av epoken. Ut fra tesen om litteratur som sosial diagnose kan man generelt si at 70-årenes norske prosa er en klarlegging av 70-tallets samfunns- og bevissthetstilstand idet den tematiserer den nye generasjonens eksistensielle og politiske dilemmaer som konsekvens av den ambivalente holdning til velferdsstaten og dens ideologi.

Overgangen fra 70- til 80-tall er preget både av brudd og av kontinuitet. Kontinuiteten blir sikret av den samme forfattergenerasjonen som nå tar oppgjør med sine ideologiske, politiske og estetiske standpunkter fra det forrige desenniet. Samtidig kommer en yngre forfattergenerasjon inn i bildet som fra starten av bryter med 70-årenes virkelighets- og literaturoppfatning og griper tilbake til 60-årenes norske modernistiske tradisjon eller til den klassiske europeiske modernismen. I slutten av 70-og i begynnelsen av 80-tallet, da man tok oppgjør med periodens prob-

lemorienterte, „politiske” litteratur og dens naive estetiske teorier, etablerte man samtidig en myte av om 70-årene som „litterær tørketid”. Sammen med at denne myten ble skapt og betvilet begynte også mytedannelsen om 80-årene. I den mediaregisserte debatten ble det litterære programmet for den kommende dekadene formulert i slagordet „havet, døden og kjærligheten”. Så vag denne formuleringen enn var, uttrykte den en dreining mot en større subjektivitet.

Ved inngangen til 80-årene måtte man konstatere at utopiene var døde men fremmedfølelsen, leden ved det bestående (= velferdssamfunnets hverdag) og lengselen etter mening og sammenheng ble igjen. Man måtte altså klare seg uten utopiene men likevel finne seg til rette i det post-moderne samfunnet. Tilfluktsstedet og det nye utgangspunktet ble på en side Subjektet/Individet og på annen side Skriften. 80-årenes litterære klima er preget av desillusjon og meta-diktning. Desillusjonen ble først og fremst mellomgenerasjonens domene – det var dem som hadde trodd på utopiene. Den utopiske tenkningens krise gir seg utslag i en serie desillusjonsromaner. Den første i rekken var **Espen Haavardsholm** med romanen „**Drift**” (1980) som ble fulgt av „**Store Fri**” (1983), så kom **Edvard Hoem** med „**Prøvetid**” (1984). Estetisk griper de tilbake til den tradisjonelle psykologiske roman og holder fast ved subjektet som et hellig individ eller kunstner til tross for verdikrise og sammenbruddsstemming. Orientering mot subjektet og den nyvakte psykologiske interessen demonstrerer seg likeledes i den biografiske bølgen hvor forfatterbiografiene også er tatt med. Det kan betraktes som symptomatisk at de ledende „politiske” forfatterne fra 70-åra nå kommer med hver sin forfatterbiografi: **Espen Haavardsholm** med „**Mannen fra Jante**” (1988) – en Sandemose-biografi, **Kjartan Fløgstad** med „**Portrett frå eit magisk liv**” (1988) – om Claes Gill, **Edvard Hoem** med Nordahl Griegsbiografi („**Til ungdommen, Nordahl Griegs liv**”, 1989), **Liv Køltzow** med sin Amalie Skrams-bok („**Den unge Amalie Skram. Et portrett fra det XIX. århundre**”, 1992), og mange andre. Denne tendensen synes å fortsette langt ut i 90-årene. På leting etter mening og identitet retter forfattere sin oppmerksomhet mot barndommen og ungdomsårene. Det kan ikke være tilfeldig at AKP-forfattere fra 70-tallet nå leverer hver sin barndoms- eller oppvekstskildring, for bare å nevne **Haavardsholms** „**Roger, gult**” (1986) eller **Edvard Hoems** „**Heimlandet barndom**” (1985). Barneskildringene i 80-åra er imidlertid ikke bare de tidligere politiske forfatternes spesialitet. De synes å være et typisk fenomen for periodens litteratur som kan forklares ut fra den rent psykologiske interessen og ut fra ønske om å få individet plassert i historien. Ved siden av de ovennevnte forfattere og verk må man her referere til **Lars Saabye Christensens** og **Herbjørg Wassmos** romaner. **Lars Saabye Chri-**

stensens roman „Beatles” (1984) og fortsettelsen „Bly” (1990) er på en gang oppvekstskildringer, generasjons- og tidsbilder og desillusjonsromaner. De handler om 68-generasjonens opprør mot autoritetene, identitetssøking og den vanskelige friheten som fører til skuffelse i den norske velferdsstatens triste hverdag.

Sammenlignet med sine åndsfinders utvikling ser **Dag Solstads** distansering fra sin politiske fortid noe annerledes ut. Etter det tilsynelatende oppgjøret med AKP(m-l) i „**Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjemstøkt vårt land**” (1982) dikter han videre på det eksistensielle problemet som helt fra starten av har stått sentralt i forfatterskapet – nemlig frihets- og identitetsproblemet og søken etter en meningsfull sammenheng i en verden som har blitt enda mer fremmedgjort og uoversiktlig. Problemstillingen er i og for seg modernistisk, og Solstad har egentlig aldri klart å bli kvitt sin modernistiske bevissthet, til tross for sin proklamatoriske godkjennelse av partiets litteraturmodell. Han har heldigvis aldri klart å iverksette den dogmatiske partiestetikken. Med romanene „**Forsøk på å beskrive det ugjennomtrengelige**” (1984) og „**Roman 1987**” går han tilbake til sin modernistiske fase med „**Irr! Grønt!**” (1969) og tematiserer rollespillenes frihet og spill med identiteter:

„Solstad spiller med sitt publikum. Han holder en analytisk avstand til tekstutsigelsens jeg samtidig som han utforsker sin egen rolles dilemmaer gjennom dette forteller – jeks konflikter. For 80-årenes Solstad er retorikken viktigere enn politikken, og det innebærer en ganske annerledes utsigelsesform enn de tradisjonelle selvpoppjør- og selvbekjennelsesromaners lukkede mønstre”⁷.

Angående **Kjartan Fløgstads** forfatterskap i 80-årene kan det også være berettiget å snakke om kontinuitet idet han konsekvent holder ved sitt litterære prosjekt om å gripe de sosiale og kulturelle prosesser i deres totalitet. Nå stiller han samtidshistorie og „den andre nordiske moderniseringsprosessen” – „den nye kommunikasjons- og mediarevolusjon” – for å sitere Helge Rønning⁸ – i fokus i romanen „**U3**” (1983) og „**Det 7. klima**” (1986) hvor han på „fløgstadsk” vis behandler mediaverden som tema. Han vedkjenner seg fremdeles til sin marxistiske verdensanskuelse og ser litteraturens oppgave i avsløring av myter og ideologier gjennom fiksjonen som i og for seg også er løgn og illusjon.

Fløgstads samtidshistoriske romaner dokumenterer ved siden av en rekke tradisjonelle historiske romaner fra 80-tallet den levende historiske interessen som kjennetegner perioden til tross for – eller takket være – den historiske bevissthets krise. De fleste griper tilbake til en ofte fjern

⁷ op.cit., s. 19.

⁸ se: Helge Rønning, *Historien gjør vondt, Nordisk fantasi 1990*, s. 103f.

fortid for å holde speil for samtiden og vinne en bedre forståelse av den. Som eksempler kan det nevnes **Jan Kjørstads „Speil”** (1982), **Carl Fredrik Engelstads „De levendes land”** (1986) og **Tor Åge Bring-sværd's Gobi-bøker** og hans moderne gjendiktning av norrøn mytologi.

80-årenes kvinnelitteratur tar oppgjør med sin utopi ved å reflektere over de nye aspektene ved kvinnerollen som er resultat av kvinnens likestilling på mannsrollens premisser (maskulinisering av kvinnerollen) eller kvinnens frigjøring til maskuline verdier. De yngre kvinneforfattere som har trådt frem i 80-årene er mer formbevisste og eksperimentvillige og bringer nye impulser inn i strømmingen idet de forsøker å knytte modernisme og kvinnespråk og setter pris på skriften som uttrykk for den kvinnelige bevissthet. Nye navn blant kvinnelitteraturens impulsgivende representanter på 80-tallet er **Karin Moe**, samiske **Aagot Vinterbo-Hohr** og **Lisbeth Hiide**, ved siden av **Tove Nilsen**, **Mari Osmundsen**, **Sissel Lie** som startet i 70-åra og nå bidrar til strømmingens fornyelse med fantastiske og eventyrlige innslag.

Mens 70-tallets forfattergenerasjon griper i oppgjøret med sin politiske fortid stort sett tilbake til tradisjonelle former assosieres 80-årenes nye generasjon gjerne med modernisme eller postmodernisme og meta-diktning selvom det ikke alltid er treffende⁹. Den nye generasjonens mest teoretisk bevisste representanter som **Jan Kjørstad**, **Jon Fosse** og **Ole Robert Sunde** forkaster realisme og meningslitteratur og fastholder ved diktning som „språkkritikk og språkspill” og „motspråk til maktens språk”¹⁰. De forholder seg alle til post-modernisme og er særlig opptatt av dens formell-litterære side. Til tross for postmodernismens erklæring om de Store Fortellingens død forsvaret de fortellingen som det menneskelige instrument til kunnskapsformidling. I mange henseender knytter de an til 60-årenes modernisme, særlig i insisteringen på skriftens primat i forhold til muntlig fortelling og de moderne medienes fremstillingsformer, og i attityderelativismen i oppfatning av menneskelig identitet. 80-årenes norske prosa kan til tross for sine tendenser til å distansere seg fra problemorientert meningslitteratur også betraktes som sosial diagnose i den forstand at den gjennom meta-diktning tematiserer den post-moderne tilstanden. I motsetning til 70-tallets formentlige „gråhet”, ensrettethet og dogmatisme blir 80-årene kalt for „fantasiens tiår”¹¹ eller „åpenhetens tiår”¹². Lars Saabye Christensen oppsummerer

⁹ se f.eks. Morten Harry Olsen som anses som representant for „dirty realism” eller „minimalisme”.

¹⁰ Øystein Rottem, *Tekstens illusjoner...*, s. 27f.

¹¹ Øystein Rottem har gitt sin samling bokanmeldelser fra 80-tallet titelen „Fantasiens tiår”.

¹² se: Jan Kjørstad, *Menneskets matrise*, Oslo 1989.

mot slutten av dekadene – uten å være upåvirket av den postmodernistiske tenkning – at „åttiårene har vært preget av et kreativt og fruktbart kaos”¹³. Forhåpentlig vil en voksende distanse til perioden tjene til å se klare linjer i „kaoset”.

LITTERATUR

- E. Berge, A. Kittang, I. Larssen-Aas, I. Stegane, *Dikting i oppbrot*, i: *Kontrast* 4/1975.
Van der Hagen, Alf, *Dialoger. Samtaler med ti norske forfattere*, Oslo 1993.
Rottem, Øystein, *Fantasiens tiår. Et utvalg litteraturkritikk 1980-1989*, Oslo 1990.
Rottem, Øystein, *Generasjoner og epoker. Litteraturhistoriske refleksjoner omkring 1960- og 1970-åra*, i: *NLÅ* 1983.
Rottem, Øystein (red.), *70-åra. Et tiår i norsk prosa*, Oslo 1982.
Rønning, Helge, *Historien gjør vondt, Nordisk fantasi* 1990.
Rønning, Helge (red.), *Linjer i norsk prosa*, Oslo 1977.
Soland, Jostein (red.), *Kampen om litteraturen, 10 norske forfattere i 1980-åra*, Oslo 1984.

¹³ se: Lars Saabye Christensen, *Signaler* 89, Oslo 1989.